

Dunja Rihtman-Auguštin

Zavod za istraživanje folkloru, Institut za filologiju i folkloristiku.
Zargeb, Socijalističke revolucije 17.

BERNARD STULLI O ŽIVOTU NARODA

UDK 390.25 : 398.3 : 92 STULLI

Pregledni članak

Postoji među Stullijevim radovima i dio priloga u kojima se autor osvrće na narodni život sinjske i cetinjske krajine, a ima takvih elemenata i u njegovim tekstovima o otoku Zlarinu te o istarskom okružju u 19. stoljeću. On nije teoretizirao. Autorica ga vidi kao preteču socijalne povijesti.

Engleski pisac G. B. Shaw, govoreći o svojim suborcima bračnom paru Webb, tj. sir Sidneyu Webbu, jednom od osnivača Fabijevskog društva, i njegovoj supruzi Beatrice, usporedio ih je sa dvije pisacé mašine koje tipkaju usporedno.

Misleći na Stullijeve pada mi na um ta dosjetka. Postojao je među Stullijevima takav duhovni kontakt, simultano razmišljanje, koje, čini mi se, u Majinim radovima rezultira povijesnom inspiracijom. Kod Bernarda Stullija taj se kontakt opredmetio u nekoliko vrlo vrijednih i zanimljivih manjih ili većih rasprava. Mislim prvenstveno na slijedeće: Kroz historiju sinjske krajine; Gospodarsko-društvene i političke prilike u cetinskoj krajini sredinom 18. stoljeća; Povijest Zlarina; Istarsko okružje 1825—1869.

Kroz historiju sinjske krajine, Narodna umjetnost 1967/68, 5/6, str. 5—93.

U toj raspravi Stulli analizira faktore koji su utjecali na historiju te Krajine: geografski položaj i prometne arterije koje su presijecale Cetinsku krajinu. Zatim prikazuje povijesne prilike na tom području u feudalnoj domeni hrvatskih velikaša, pod turskom vlašću, u krajiškom sistemu mletačke države, na prijelazu stoljeća (1797/1813), u dugoj epohi prodiranja kapitalizma na selo (tu se posebno bavi poljoprivrednom proizvodnjom, stočarstvom i pašnjacima na Dinari, tranzitnom i regionalnom trgovinom, cestovnim i željezničkim saobraćajem, lihvar-

odnosima, krizom kapitalističkog sistema i države, djelomičnom agrarnom reformom, zajedničkom borbom seljačkih i radničkih masa). Završava iscrpnim prikazom narodnooslobodilačke borbe u Krajini (1941/1945).

Gospodarsko-društvene i političke prilike u Cetinskoj Krajini sredinom 18. stoljeća u knjizi 'Ivan Lovrić i njegovo doba', Zbornik cetinske krajine, referati i saopćenja sa znanstvenog skupa, 1979, knj. 1, str. 37—106.

Taj tekst pripremljen je i održan kao referat na znanstvenom skupu o Ivanu Lovriću. Stulli se najprije bavi određenjem 'Cetinske krajine' kod Lovrića i stavlja ga u povijesni kontekst, a zatim analizira odnose zemljišnog vlasništva, neka obilježja upravnog sistema, materijalnu proizvodnju, daće i namete te demografski razvitak Krajine.

Povijest Zlarina, Narodna umjetnost 1980, 17, str. 11—202 + XXIII.

To je zapravo monografija povijesnih kretanja na tom malom otoku. Stulli se bavi položajem otoka, zlarinskim tlom i morem, pripadnošću otoka, poljoprivrednom proizvodnjom, 'teratikom', 'petinom' i ostalim daćama, 'službama' i 'radnjama', plodovima mora, pomorskom prošlošću, upravljanjem otokom i demografskim razvitkom.

Istarsko okružje 1825—1860. Prvi dio, Historijski arhiv Pazin — Historijski arhiv Rijeka, Posebna izdanja, Pazin — Rijeka 1984.

Rasprava se bavi upravnim sustavom istarskoga okružja u sredini prošloga stoljeća, demografskim i gospodarskim prilikama. Među gospodarskim prilikama dokumentira i analizira poljoprivrednu proizvodnju, stočarstvo, eksploataciju šuma, morsko ribarstvo, pomorstvo, proizvodnju soli, rudarstvo, obrt, trgovinu i promet te daje pregled mjera. U knjizi objavljuje i brojne priloge u obliku tabela s podacima kao i ilustracije.

Struktura svih tih radova, kao što se vidi, prilično je slična. Zasni-va se na vrlo bogatom arhivskom istraživanju, na samo Stulliju svojstvenoj iscrpnosti, da ne kažem pedanteriji, pri korištenju te građe. Njihov postanak i namjena donekle se razlikuju.

Prva rasprava: 'Kroz historiju Sinjske krajine' i ona o povijesti otoka Zlarina nastale su u suradnji s Institutom za narodnu umjetnost, odnosno Zavodom za istraživanje folkloru, koji povremeno priređuje monografska istraživanja folkloru i narodne kulture određenih izabranih užih regija. Naravno, takva istraživanja ne mogu biti potpuna bez poznavanja povijesnih prilika i povijesnih procesa u toj užoj ili široj regiji. Ni usmena književnost i njene mijene, ni narodna umjetnost, ni običaji, ni narodna kultura u cjelini, ne mogu se istraživati i objasniti ukoliko ne raspolažemo znanjem o povijesti općih prilika u tom kraju.

Ne mislimo pritom samo na ekonomske prilike u smislu pojednostavljenog odnosa baze i nadgradnje, nego na sveukupne prilike, dakle na političku i upravnu situaciju s određenim zakonodavstvom, na de-

mografska, ali i kulturna i etnička kretanja, jednom riječju na sve ono što iz velikoga svijeta i njegove strukture moći utječe i upravlja životom običnoga puka, čemu se taj puk i opire i prilagođava. Baš to opiranje i prilagodba nerijetko rezultiraju onim što nazivamo 'narodnom kulturom'.

Teško je točno utvrditi odakle poticaj referatu 'Gospodarsko-društvene i političke prilike u Cetinskoj krajini sredinom 18. stoljeća'. Je li Stulli potaknuo Maju ili Maja Stullija pa su formulirali prijedlog za obilježavanje i suvremenu valorizaciju Ivana, Lovrića, tog nesretnog mladića (kao da već s njim počinje sudbina sušičavih hrvatskih intelektualaca) kojeg je, uza sve Krležine napore, još uvijek pratilo izvjesno osporavanje.

Bilo kako bilo, kulturno društvo 'Cetinjanin' i Skupština općine Sinj u suradnji sa Sveučilištem u Splitu, Zavodom za istraživanje folkloru i Arhivom Hrvatske organizirali su znanstveni skup 'Ivan Lovrić i njegovo doba' na kojem je Stullijev referat bio jedan od središnjih. U tom referatu on nije prikazao samo prilike i život naroda Cetinske krajine u Lovrićevo doba, sve na temelju arhivske građe, nego ih je uspoređivao s Lovrićevim opisima i tvrdnjama, da bi na kraju dao meritornu suvremenu ocjenu Ivana Lovrića i značenja njegova djela.

'Istarsko okružje' jedina je od Stullijevih rasprava, o kojima ovdje govorim, koja nije nastala u suradnji sa Zavodom za istraživanje folkloru. Podsjetit ću, ipak, da je jedna od prvih akcija u pedesetim godinama osnovanog Instituta za narodnu umjetnost, bilo baš istraživanje istarskoga folkloru. A već se pomalo bliži vrijeme kad sve više pomišljamo na ponovni istraživački posjet Istri...

Stullijeva metodologija, na koju želim upozoriti, ne dolazi do izražaja samo u ovim nego i u njegovim brojnim drugim raspravama, bilo kad je riječ o Mljetu, Lastovu i drugim otocima ili o ekonomsko-društvenim odnosima u Dalmaciji i Istri.

Zašto smo željeli da u našim monografskim istraživanjima folkloru i narodnog života, ili ličnosti koje su o tome u prošlosti pisale, imamo priloge povjesničara?

Pitanje povijesti i povijesnog pristupa oduvijek zapljuskuje etnologiju. Etnologija je zapravo i nastala na poticaj historičara, i to onih koji su na prijelazu iz osamnaestoga u devetnaesto stoljeće počeli afirmirati 'narod' ili 'prosti puk' kao povijesni subjekt. Suvremeni engleski povjesničar, stručnjak za povijest 'narodne kulture' Peter Burke upozorava na historičare poput Geijera i Palackog koji pišu povijest švedskog odnosno češkog NARODA, za razliku od dotadašnje historijske literature o herojima (Burke 1981). Među njima je i Michelet koji će snažno utjecati na Antu Radića, pisca 'Osnove za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu'.

Kao što to obično biva, istraživačke ideje podosta se mijenjaju na putu od osnivača tih ideja do njihovih nasljedovatelja. Michelet se za-

lagao za povijest koja neće biti samo povijest vlasti i moćnih nego povijest cijeloga naroda. No i kod njega, a pogotovu u Radićevu (Radić 1898) čitanju, odnosno još više u čitanju kasnijih etnologa koji su se oslanjali na Radića (možda bismo mogli govoriti o produženom romantizmu u našoj etnologiji), interes za cijeli narod iscrpio se u idealizaciji seljaka ispuštajući iz vida sve ostale slojeve koji u određenoj epohi tvore narod. Tako su plešući seljaci postali predmet etnologije kao prototip nacije i nacionalnih simbola.

Potkraj šezdesetih godina k nama su, pretežno baš zaslugom Maje Bošković-Stulli, počele dopirati kritičke misli o takvoj koncepciji 'naroda' i uopće o takvoj osnovici etnološkog istraživanja. Počeli smo shvaćati da kategorija 'narodna kultura' nije jednom zauvijek data, odnosno da se narodna kultura, način života, običaji i folklor ne mijenjaju samo u najnovije doba, nakon industrijalizacije i urbanizacije, nego da je narodna kultura živi organizam koji se u prošlosti neprestano mijenjao pod impulsima općih povijesnih zbivanja i u okviru njih. Upitali smo se o socijalnim slojevima koji tvore 'narod' i o mijenama njegove socijalne strukture.

Stoga je ubrzo sazrela spoznaja da se etnologija ne može ni modernizirati ni teorijski zasnovati samo na način da se počne zanimati za društvene pojave i društvenu slojevitost, odnosno da se naprosto osloni na sociologiju i u njoj se, uz više ili manje sreće — održi ili izgubi. Šansa je za etnologiju i folkloristiku upravo u tome da kulturu naroda, narodno stvaralaštvo počnu promatrati u konkretnim povijesnim mijenama, u povijesnim procesima interakcije različitih socijalnih struktura i stvaralaštva pojedinih socijalnih slojeva i etničkih grupa, u odnosima između moćnih i onih koji su više ili manje manipulirani. Pri tom si etnologija više ne smije dopustiti luksuz da preskače stoljeća ili epohe, da na brzinu ili impresionistički povlači paralele.

U ovom trenutku ta se šansa etnologije artikulira u pravcu totalne povijesti. U konkretnoj našoj istraživačkoj situaciji u minulih dvadesetak godina, na konkretnim istraživačkim problemima te metodološke i teorijske dileme rješavali smo uz pomoć svega onoga što nam je, ne samo u svojim raspravama u našim projektima nego i u svakodnevnom kontaktu s istraživačima, saopćavao Bernard Stulli. On nije teoretizirao, iako je, čini mi se, dobro poznao suvremene teorijske pravce u povijesnoj znanosti. Iz etnološke perspektive vidim ga kao preteču socijalne povijesti. Stoga tvrdim da smo imali veliku sreću što je na našim temama želio surađivati i surađivao povjesničar od kalibra.

CITIRANA LITERATURA

BURKE, Peter, PEOPLES HISTORY OR TOTAL HISTORY, u 'People's History and Socialist Theory', ur. R. Samuel, Routledge and Kegan Paul, London 1981, 4—9

RADIC, Antun, J. MICHELET: »LE PEUPLE«, (1798—1897), Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, 1898, knj. II, 2. sv. 183—202

SUMMARY

B. STULLI ON THE LIFE OF THE PEOPLE

Among Stulli's works in a part in which the author deals with the way of life of the people of Cetinje and Sinj. There are elements in this part of his opus that give us materia on the life of the island Zlarin and the Istrian regions in the 19th century. He was not a theoretician.

The author views Stulli as a forerunner of social history.